



GYŰJTŐ: VIT LÁSZLÓNE

GYŰJTÉS IDEJE: 1981.

TART.: CSURGÓ ÉS ICÖRNTEKÉRE VONATKOZÓ KIEGÉL-  
MEK - BABONÁK

---

17 lap

---

FOTÓRAJZI MUTATÓ: CSURGÓ

SAK MUTATÓ: XXI

PAPÍRIPARI VÁLLALAT



KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁKORÁS

ÁTVEZETVE A NA-190/85 - OS TÉTELE ALÓL.



CSURGÓ ÉS KÖRNYÉKÉRE VONATKOZÓ HIEDELMEK - BABONÁK

GYÚJTÓTTA ÉS FELDOLGOZTA

WITT LÁSZLÓNÉ

1981.

Mindent fölülmuló erőnek is nevezhetnénk a babonás szokásokat, mely a tudatlanságban élő mult emberét erős korlátok közé szorította. Vajon mit jelentett egy egyszerű ember életében hinni a javasasszony jóslatában, a beszorványos rontani tudásban, a gyógyító erejű viaszöntésben, és a vizöntés varázslatos erejében.

A mult embere kereste a vigasztalás és gyógyulás akkori lehetőségeit, melyet nagyjából a babonába vetett hit erősített, és sok esetben káros bosszuvágygá fokozódott. De vajon csak így vélekedhetünk-e a mult emberéről? Tiszta hitű emberek régen is éltek, mind ahogy a ma élők között is sokan vannak akik hiszik a rontás erejét. Babonás megnyilvánulások ma is megtalálhatók, és éreztetik hatásukat. A ma embere bár tagadja, szégyelli, de belül mégis a zártság hatalma alatt uralkodó szerepet diktál a babonás hit. Hinni a fekete macska szerentsétlenség okozó léteiben, az álmok érzés világában, a bagoly halált jelző hangjában. Ha mind ezt hiszi a halladó kor embere, akkor mikor lesz a végnapja a babonás hiedelmeknek? Mikor vonhatunk határvonalat hitvilágunkban? Mikor lesz tiszta a gondolatmenetünk? Mikor szakadunk el végleg a rossz - szellem hatalmától.

A fejlett civilizált élet, a tudás utját építve sem tudta teljesen kiölni a babonába vetett hitet. De miért nem? Nem elég világos a babona romboló hatása? Nem vesszük észre, hogy az emberi erő megcsufolása rejlik benne? Igyekezünk feljutni a tiszta értelem magaslatára. Új lehetőségek és hitek - tiszta hitek, tiszta érzések felé menni.

És ha egyszer felérünk a csucsra, tudunk-e erősen megállni a tiszta gondolatvilágunk bástyáján? Tudunk-e bucsut inteni a mult babonás szellemének? Végleg eltörölni életünkből minden rosszat. ~~És ez~~

#### ~~Árjék~~

A jeles napokhoz fűződő hiedelmek részben hangulatossá tették a falusi nép életét, de ennek is vannak fokoza-  
tai a rossz felé irányulva. A játékos babonás hiedelem mindaddig elfogathatónak ítéelhető, míg megőrzik ártatlanságukat. De a rontás, és a javásasszonyi teendők már erős és mély utat taposnak hitünk világában. Példa erre a Bercencén feljegyzettek. A berzencei adatközlő meggyőződéssel hiszi a babonás tetteket, és a rontás hatalmát. Elmondása szerint tanulták a babonáskodást. Aki ezzel foglalkozott azt tüzes kemencébe ducták és a tűz eltávozott melőle. Láng nem érte. A rontással foglalkozó személy, mindig éjjel háromnegyedkor jön, megy. Pl. háromnegyed kilenc, háromnegyed egy, vagy háromnegyed kettő időszakot választja. Ezenkívül a rontó eszköz is szerepet játszik. - Kóc, szita, kés, tojás, pohár, cukor, pénz stb. Ezeket az eszközöket attól kérik, akinél rontást kívánnak alkalmazni. Például, ha pénzt ad akkor a házból eltávozik a pénz. "Még a kulcsukon is elviszi a rontó a pénzt". Ha tojást kérnek és adnak, nem tojnak a tyukok. Mindegyiknek megvan a jelentősége, emberre állatra vonatkoztatva egyaránt szerepet tölt be az eszköz használata. A következőkben részletezek egy-két rontási módot, és annak hatását.

- 1, Felveszik a megrontani kívánt illető lábnyomát - földet, amit aztán tel~~en~~ vernek gombostüvel, hét vöröshagyma hasábbal, hét fokhagyma gerezddel, /"görözd"/ hét fekete babbal, két szem fekete borsal megrakva összezsomagolják, és elégetik vagy kutba dobják. - Betegséget és halált okoz.
- 2, A rontó a tehén szarvát a süvegfán ülve fogta, és végképp megrontotta. A megrontott tehén a patáját emelgette szüntelen. - Megfejni nem lehetett.
- 3, A rontó /boszorkány/ a kapu bejáratához kis kupp földet tett, hogy a legény elvegye a néki kijelölt lányt. Aki a kuppet felrugja - lábbetegséget kap. /Kettős szerepet tölt be./
- 4, A rontó a megrontani kívánt személy ágya alá rágott csontot tett. - Betegséget okozott.
- 5, Apróra vágott haját pogácsába gyurtak, /leginkább dióspogácsába/ hogy ne legyen feltűnő/ és a rontani kívánt személyt ezzel kínálták meg. Ennek értelmét, és hatását több változatban ismerik. Például, szerelmi vonatkozása, és betegség idéző erejét.
- 6, Záptojást - polozsnyatojást /amit vakcsibének is montak/ megtörték, megszárogatták, ~~xx~~ Akivel megétették, nagyon beteg lett.  
/Az eresz alját tellerakták ilyen tojással, hogy mindig legyen tartalék./

Ezeket a betegségeket mindig javasasszonnyal gyógyították. Aki jósolni is tudott. Előre látó volt.

Szertartás-szerűen végezte munkáját a javasasszony, és teljes átélést megkövetelő szabályt alkalmazott. Mondván: úgy lesz hatása. A kételkedőket nem szívesen fogadták.

Rövid megbeszélés után a javasasszony felmelegítette a viaszt, miközben megrontott személyt háromlábu székre ültette. Fej fölött vízzel teli fehér tányérat kellett fogni. A javasasszony lassan öntötte a viaszt a tányérba, és folyamatosan imátkozott. Imátkozás közben minden szentet felsorolt. Továbbá ezt mondta: "Hogy én ezt a Marcsát - Marit cóprálok, boszorkálok és gyógyitom." A beteg ezután emelési érzést érzett. /Vagy kellett volna éreznie./ Ezt a folyamatot háromszor kellett megismételni.

Állatra vonatkozó gyógyítás: "Egy alkalomkor párló hamut találtak a tehén hátsó-lába alatt. Ekkor lefejni nem tudták. Az állat csak vándorolt, futott, zavaros volt. A javasasszony meggyógyította úgy, hogy a kötényét levette és a lába között keresztül huzta. Azután a tehenet megsimogatta vele. A tehén ekkor megnyugodott. Fejni is lehetett már, de a tejet nem lehetett meginni és használni, mert bűdös volt. Ezután viasz öntést alkalmaztak a gyógyításhoz. Végül parázsra öntötték a tejet, mely után ihatóvá vált a tej.

Rontás elleni szert is alkalmaztak. Főleg teheneknél, mivel a tej fontos szerepet töltött be a család étkeztetésénél. Ezért a tehén fejére, és farkára olvasztott viaszt öntöttek. Aminek ott is kellett maradnia.

A jósolásról két féle módot ismertetek. Valószínű volt~~ak~~ más folyamat~~ok~~ is.

- 1, A javasasszony a jósoláshoz fekete kávéfőz, melynek jó zaccosnak kell lenni. A leülledés után a jósoltatni szándékozó személlyel megitatja. A leülledett zaccot nézve mond jövendőt a javasasszony.
- 2, A felmelegített viaszt vízzel teli tányérba csurgatják, és a vízszinten elhelyezkedő viasz cseppekről állapítja meg a javasasszony, hogy pl. mikor megy férhez a lány, kit milyen sors vár élete végéig, és azt is hogy miáltal hal meg.

Voltak akik a javasasszony tanácsát hiven teljesítették, Még akkor is ha csalódást, és keserűséget okozott. Pl. a javasasszony tanácsára kivágták a gyümölcsfát, hogy a latta találjanak valamit. - De nem találtak. Vagy: adunyhát ürítsék ki, és benne koszorút találjanak. - De nem találtak.

A gyógyításnak egy másik változata a vízöntés. A vízöntéssel már többen is foglalkoztak, többnyire öregasszonyok. Egy faluban kb. kettő, három ~~akad~~ ilyen asszony <sup>akadt</sup>. A vízöntést legtöbbször igézés, és ijetség következténél alkalmazták. Ha valakinak összeér a szemöldöke, az igézni képes. Szépnek mondják a gyereket, röktön ráfelelik: "Szem ne ártson neki". Ugyanilyen esetben az állatoknál köpködést alkalmaztak. Mindkettő még ma is előforduló jelenség. A vízöntés alkalmazási módjánál is akad különbség. Például a berzencei vízöntés eltér a többi faluban ismert folyamattól.

- 1, A kimért vizet faszénre öntötték, Imátkoztak és keresztet vetettek a víz felett. Sorolták a baj okát, és amelyik okozta, annál jobban sipol a víz.
- 2, Egy bővebb magyarázat, melyet Berzencén alkalmaztak: A vizet patakból meritették, mondván ez hatásosabb. A patakból meritett vizet először a vízfolyás irányába, másodszor a vízfolyással szembe. Mindkét meritést kiöntik, és a harmadik merités a jó. Amit szintén a vízfolyás irányába meritenek. Tűz fölé teszik, és többször keresztet vetnek fölötte. Közben imátkoznak is. Az imátkozások végén parazsat ejtenek a vízbe. Mindaddig ismételve míg a parázs le nem száll a víz aljára, miközbe sorolják: férfi, nő, gyermek, lány, fiu stb. Az okozó említésénél a parázs elmerül. Ezután a vízből is itatnak a beteggel, és meglocsolják. Homlokára pedig keresztet huznak.

Rontás, gyógyítás, kavarodott hitvilág. Mindezeket az elmondók teljességgel hiszik. Az egyik adatközlő megerősíteni kívánja hitét azzal, mert úgy véli azért nem tudott férhez menni, mert megrontották, megbabonázták a kérőt is, meg ötet is. Mert ugyan volt kérője, de többet nem tért vissza.

A jeles napokhoz fűződő babonás hiedelmek, szokások az ország más vidékein is ismeretesek, de talán nem lesz hiábavaló, ha Csurgó és környékére vonatkoztatva itt most néhányat felsorolok. Lehet, hogy hasonló is



akad, de előfordulhat, hogy ismeretlennel is találkoznak.

Uj év napján 1, A közös udvarban lakók, hajnal-tájt siettek a kutra vizért, mert annak volt szerencséje az évfolyamán, aki előbb vitt vizet.

2, Szenteltvízzel meglocsolják a lakást, mert tisztaságot, és szerencsét hoz a házhoz.

Gyertyaszentelőkor: ha kisüt a nap, azután még rossz-idő következik. /Befujja a szél a havat./

2, Gyertyát szenteltetnek, és halál esetén ilyen gyertyát égetnek. A halott kezébe is ilyen gyertya kerül. /Február 2./

Jégtörő Mátyás: ha talál jeget, akkor rombol, ha nem - akkor épít. - Jeget.rombol, és épít. /Február 24./

Húshagyó-kedd: Reggel korán kelt a ház népe: öreg, fiatal egyaránt, hogy a magnak való vető-kukoricát lemorzsolják. Azért, hogy a madarak ki ne egyék.

2, Húshagyókedden kenyeret sütöttek, hogy nagyok legyenek a tökök.

3, Húshagyókedden csak lustálkodni volt szabad, hogy a nyáron betegek ne legyenek.

4, Húshagyókedden a szomszédba visznek törni való paprikát szárogatni, hogy a szomszédnak ne legyenek csibéi.

Csonka-csütörtök: 1, Ezen a napon nem fontak, mert ne-  
hogy csonka és száraz legyen a  
kender szára.

Nagypéntek: 1, Ha esik az eső, száraz lesz a nyár.

Vince napja: 1, Vince napján esik az eső, akkor sok  
bor lesz. "Vince tellik a pince"/  
/Fénylik a Vince, megtellik a pince"/

Szent György napja: Szent György napján ha elbújik a fűrj  
a vetésbe, akkor jó termés lesz.

2, A kerítésen lévő lyukakhoz nyirfa-  
ágot szurtak, hogy a boszorkányok meg  
ne nyomják a ház népét.

3, A tehenet zöldfa ággal hajtották,  
hogy egészséges legyen.

4, Ezen a napon inget nem volt szabad  
varrni. Ezt mondták:- /"Szent György  
napján inget vartam, Márok napján  
megvakultam."/

5, Szent György napján zöldágot hoztak  
az erdőből és a kapuhoz fűzték, hogy  
ne tudják megbabonálni - rontani a  
jószágot.

6, Szent György napján a rontó megfa-  
ragja a kapulábfát, hogy elvigye a  
hasznát. /Megbizásból is végezte./

Flórián napja: 1, Ezen a napon a régi öregek nem vetet-  
tek kukoricát, mert akkor nem hoz fejet.

Pünkösdi napján: 1, A lányok pünkösdi rózsa harmatába mosakodtak, hogy szépek legyenek.

2, Pünkösdi napján hajnalba elmentek a lányok a buza~~at~~áblához, hogy a harmatjába megmosakodjanak.-Ezáltal szépek lesznek.

Medárd napja: 1, Ha ezen a napon esik az eső, akkor negyven napig esni fog.

Antal napja: 1, A régi öregek ezen a napon nem dolgoztak a szőlőbe, mert ellenkező esetben elveri a jég.

Urnap körmönets Sátrakat készítettek zöld ágakból. A végén széttszedték, és mindenki vitt haza négy ágat, és a kert négy sarkához egy-egy ágat szúrtak, hogy a kert meglegyen védve a jégveréstől.

Pál forduló: 1, Pál forduló napján, ha tiszta az ég, - bőven terem mező, puszta.

András napja: 1, A lányok cédulákra fiu neveket irnak, és gombócokba rakják. Főzés közben amelyik gombóc elsőnek jön fel, azt gyorsan kiveszik. Amilyen nevet találtak benne, olyan nevű lesz a férj.

2, András napján a lányoknak csak buzaszem volt szabad enni - 3X3-rom szemet. Reggel, délben, este háromszor három szemet ettek. Másnap reggel amelyik férfi nevet elsőnek hallottak, olyan nevű lett a férjük.

- Luca napja:
- 1, A lányok inget kezdenek el varrni, ami karácsonyig készül el. Karácsony estéjén abba mennek a templomba. Így megtudják, hogy ki veszi el őket.
  - 2, Luca-napján semmit nem jó kiadni a házból, mert nem kotyol a tyuk.
  - 3, Luca-napján szalmát szoktak lopni a szomszédból, hogy előbb legyen kotlós.
  - 4, Luca-napján meglopják a szomszéd favágótóját, hogy korán legyen kotlós, és csirke.
  - 5, Luca-napján a szomszéd favágótójáról forgácsos földet lopnak, amit főttkukoricával összekevertek és hordóabroncs közé téve adták a tyukoknak, Azért, hogy a tyukok együtt legyenek.
  - 6, A lányok Luca-napjától kezdve karácsonyig minden nap egy cédulára férfi nevet írnak. Karácsony napján a cédulákat összekeverik, és amelyik nevet kihúzzák, - olyan nevű lesz a férj.
  - 7, Luca-napján a babonás asszony elment a szomszédba és az ágyvégébe kapaszkodva féllábon állt. Le nem ült, bármennyire is kinálták helyyel. - Azért, hogy a szomszédasszony kotlósa féllábon álljon a tojásokon, és ez által nem lesz csibe.

- 8, Luca-napján kezdik készíteni a lucaszéket, és karácsony böjtjén fejezik be. Arra állnak rá, hogy meglássák ki a faluban a boszorkány.
- 9, A lucaszék készítését Luca-napján kezdték el. Mindennap kellett rajta dolgozni, és karácsonyestig elkelltt készülnie. Karácsony éjszakáján a keresztúthoz vitték - ott ráültek, és aki nem jól készítette el azt elviszik az ördögök.

Karácsony  
napja:

- 1, Ha a karácsony éjszakáját átsüti a hóid, - kevés lesz a széna.
- 2, Karácsony napján nem szabad lefeküdni a gazdának, - mert eldől a gabonája.
- 3, Karácsony éjszakáján a lányok kimennek fáért, bevisznek egy öllel, és ha páros akkor még azon a télen férhez mennek, Ha páratlan nem megy férhez.
- 4, Karácsony-este asztalterítéskor az abroszt háromszor meglebbentették, - hogy a kert felé menjenek a csirkék.
- 5, Karácsony-este a szemetet a ganyéra öntötték, és ezt monták: pücskők, csótányok a házamtól mind eltávozzatok.
- 6, Karácsony-estén az asztalra az abrosz alá furót, kaszakövet, gyalut, férfi kalapot tettek, melyeket akkor használtak mikor a tehén tőgye megkeményedett. A fent em-

litett tárgyakkal huzogatták - simogatták a tehén tőgyét, gyógyítás céljából.

- 7, Karácsony-estéjén az asztalra tették az énekeskönyvet, imádságoskönyvet, erszényt, melytől áldást reméltek.
- 8, Karácsony-estén az erszénybe /bugyellárisba/ legyet tettek, hogy sok pénz legyen.
- 9, Karácsony estéjén az asztal alá szénát, kukoricát tettek, hogy jó evők legyenek az állatok.
- 10, Karácsony-napján a szemetet nem vitték ki a házból, összegyűjtötték egy sarokba rakva, és karácsony elmúltával korán reggel a gyümölcsfák tövéhez öntözték -tették, hogy sok termés legyen.
- 12, Két karácsony közben a szemetet összegyűjtik, és a keresztútra vitték.
- 12, Karácsony-este a söprüt a szómakazalhoz szokták vinni, hogy el ne vigyék a szerencsét. /Ugyan erre vonatkoztatva - a tyukok jó kotyolók legyenek.
- 13, Karácsony-napján addig nem raknak tüzet amíg a szomszédház kéménye nem füstöl. Ezáltal a férgeket /csótány, patkány/ a szomszédba üzik.
- 14, Karácsony napján a gazdaasszony utólsónak kelt fel az asztaltól, hogy jó kotyolók

legyenek a tyúk<sup>1</sup>ok.

Szilveszter

napján:

Tollas pogácsát sütöttek. Ahány a családtagok száma, annyi pogácsára tűztek tollat. Névszerint megjelölve a pogácsákat. Akinek a pogácsájáról előbb leégett a toll, az halt meg előbb.

Esküvő, lakodalom:

- 1, Ha a menyasszonyos háznál van a lakodalom, a megrontók elmennek a vőlegény ingéért azzal az indokkal, hogy amiben volt az elázott. A vőlegényes háznál átvett inget megrontják - megöntik. Három nap múlva elvál az ifjú pár.
- 2, Esküvő előtt a menyasszony cipőjébe pamutot tettek. hogy az asszony szava legyen fölénybe.
- 3, Amikor a menyasszonyt a vőlegényes házhoz vitték, kukoricát szórattak vele végig az uton, hogy jó háziasszony legyen.
- 4, Ha esküvőre menet a násznép babonaságba ~~kép~~ lép, amit az ellenség elszórt, mind megbetegszenek. Különösen a vőlegény.
- 5, Lakodalomkor a cserépfazékba mindenfélét raknak a megrontók. - Babot, kukoricát szöget, gombostűt, ezt összefőzték. Aki előbb meglátja az hal meg előbb lakodalom után. Ha csodájára megy még valaki, az is hamarosan meghal.

- 6, A lakodalmos háznál a kut körül, temetőből vitt rontószert /sír föld és füvek/ hintettek. Aki elsőnek megy a kutra, az nagyon beteg lesz.
- 7, Esküvő után mikor a fiatal pár aludni megy, a menyasszonynak a vőlegény kalapjára kellett tenni a fátyolát. - Ezáltal az asszony szava kerül fölénybe.
- 8, A nászéjszakán amelyik előbb alszik el, az hal meg hamarébb.
- 9, Lakodalomkor a menyasszony cipőjébe kócot szoktak tenni, hogy a babona ne ártson neki.
- 10, A templomajtónál a menyasszonynak kell előbb kilépni, hogy ő legyen erősebb és uralkodni tudjon a férjén.
- 11, A vőlegény derekára nyálas-fonalat kötöttek, hogy meg ne igézzék és a babona ne tudjon ártani.
- 12, A vőlegény cipőjébe egy fillért tettek, hogy ha babonaságba lép, ne ártson neki.
- 13, Esküvő után a menyasszonyt az ágyiruhához kísérték, azzal a céllal, hogy a fejét háromszor üsse hozzá. Így a férje korán elalszik, és nem lesz házsártos.
- 14, A menyasszonyt kikisérték a pajtába, és a létrán annyit kellett lépnie, ahány évig nem akartak gyereket.



- 15, A menyasszony után tollat fujtak,  
mikor a vőlegényes házhoz vitték.  
Azért, hogy könnyen szülő legyen.
- 16, Nászéjszakán a vőlegénynek nem szabad a menyasszony mellét megfogni,  
azért, hogy ki ne fakadjon szoptatáskor.

Kisgyerekekkel kapcsolatos babonák:

- 1, Ha a gyerek nagyon beteg volt, az apja jegykendőjét a feje alá tették. Gyógyulást reméltek tőle.
- 2, Ha a napnyugta kint éri a gyerek ruháját, akkor elveszti az álmát.
- 3, Ha az eső ráesik a kisgyerek ruhájára, akkor szeplős lesz.
- 4, Az ajtósaroknál egy kis pont nagyságu földet kell felvenni, és a gyerekpárnája alá tenni, hogy jó alvó legyen.  
/Új szülőtnél alkalmazták./
- 5, Köfösztös ruca, vagy isten-fát loptak és a gyerek feje alá tették, hogy jó alvó legyen.
- 6, A patkónyom ahogy kivál - patkó közti föld ahogy egybe marad, eztt a földet bele tették egy ruhába és a bölcsőbe tették, hogy a gyerek jó alvó legyen.
- 7, Mikor rossz volt a gyerek, elmentek a szomszédba mosogatórongyot lopni, hogy jó legyen.

8, Ha viszkedésses a gyerek, akkor a fürdő vizét rózsafa tűskéjére kell önteni, és ettől elmulik a viszkedés.

Temetés, halál eset:

- 1, Mikor a halottat kivitték az udvarból, a jószágot megkorbácsolták, hogy el ne huljon - el ne pusztuljon.
- 2, A szobába összesöpört szemetet a halott után öntötték az utra, hogy minden bajt magával vigyen.
- 3, A halott ruhájával meglebbegették a jószágot, hogy megijedjenek és el ne pusztuljanak.

Nem kimondottan az a cél vezetett, hogy felsoroljam az összes babonás szokásokat, melyeket ezen a vidéken alkalmaztak. Csupán izelítőt kívántam adni az elmaradottság hibáit tükröző tényekből. Rávilágítani az egymás elleni harcra, mely egy falun belül, vagy esetleg családon belül uralkodott. A haragvó és irigy ember mindig közelebb került a babonához, mind a józangondolkodásu, és hit szerint is tiszta ember. Bármennyire is kutatnám, akkor sem tudnék tiszta képet adni a mélyre ható hitek világáról. Főleg arról nem, hogy mikor milyen embertípusból volt több, vagy kevesebb. Ezért mindenki maga próbálja szem előtt tartani hitének érzés világát úgy, hogy okulni tudjon a mult hibáiból.

Gyűjtőhelyek: Berzence, Csurgó, Csurgónagymarton,  
Gyékényes, Porrog, Porrogszentkirály,  
Szenta.

A faluk szerinti elosztást nem láttam szükségesnek,  
mivel általában egyező adatokra találtam. Egyedül  
Berzencén voltak kitérések, az adatok gazdagsága  
révén.

Ezt a munkát, saját gyűjtés alapján, az adatközlők  
elmondása szerint dolgoztam fel.

Az adatközlők neveit kérésükre nem közlöm.

